

Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України
(ЦДАМЛМ України)

ФОНД № 1336

Полоз Михайло Миколайович

(1891-1937)

український державний і політичний діяч

ОПИС № 1

справ постійного зберігання

1914 – 1992

Київ 2018

Зміст

	№№ од. зб.	№№ арк.
Передмова		3-7
Список скорочень		8
Іменний покажчик		9
I. Документи до біографії Полоза М. М.	1-4	10-11
II. Зображувальні документи	5-7	11
III. Документи членів сім'ї Полоза М. М.	8-13	11-12

Передмова

Полоз Михайло Миколайович – український державний і політичний діяч.

Народився 1891 р. у Харкові в сім'ї службовця дворянського походження. Навчався у Харківському реальному училищі, склав іспити екстерном і у 1910 р. став слухачем Народного університету ім. Шанявського в Москві. У 1912-1915 рр. Полоз М. М. вчився у Петровсько-Розумовській сільськогосподарській академії.

Ще з 1906 р. бурхливі події затягнули Полоза М. М. у вир політичних подій – він став соціалістом-революціонером (есером). У 1915 р. він вступив до авіаційної школи, а вже через рік був пілотом-винищувачем у званні прапорщика на Румунському фронті. Названі навчальні заклади, в тому числі і авіаційна школа, зумовили напрямок його діяльності. Три здобуті ним до революції фахи у заповненій після арешту в січні 1934 р. анкеті сам Полоз М. М. визначив так: «Агроном, економіст, льотчик»¹.

Фах військового льотчика визначив перші кроки Полоза М. М. як політика у якості одного з керівників партії українських есерів. У 1917 р. Полоз М. М. стає членом Українського генерального військового комітету (УГВК) та його президії, представником УГВК у військовому міністерстві Тимчасового уряду, членом Центральної Ради та Малої Ради. Наприкінці 1917-го р. Полоза М. М. обирають делегатом Всеросійських установчих зборів. З II з'їзду Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР) (липень 1917-го р.) і до кінця існування єдиної УПСР (травень 1918 р.), він – член її Центрального комітету.

Полоз М. М. у складі делегації Центральної Ради брав участь у мирних переговорах з країнами Четвертного союзу у Брест-Литовську. Ліве крило есерів, до якого належав і Полоз М. М., не лише заважало українській делегації на переговорах, а й готувало переворот в Центральній Раді з метою створення українського уряду прорадянської, або, іншими словами, «проленінської»

---

¹Електронний ресурс. Радіо Свобода [<https://www.radiosvoboda.org/a/24581185.html>]

орієнтації. Коли про це дізналися напередодні відступу Центральної Ради з Києва, Полоза М. М. (29 (16) січня 1918 р.) разом з іншими спільниками заарештували.

Після розколу УПСР в травні 1918 р. він увійшов до ЦК боротьбистів, а у часи гетьманщини переховувався у підпіллі. Наприкінці листопада 1918 р. ЦК УПСР (боротьбистів) відряджає Полоза М. М. до Фастова з метою з'ясування намірів Директорії, що випередила боротьбистів в організації антигетьманського повстання.

Упродовж кінця грудня 1918 – березня 1920 рр. партія боротьбистів (в березні 1919-го р. до своєї назви додала слово «комуністи (УПСР (комуністи-боротьбисти)), а в серпні 1919 р., після об'єднання з частиною колишньої УСДРП, перетворилася на Українську комуністичну партію (боротьбистів)), була союзником і конкурентом більшовиків в Україні. На початку 1919 р. від імені ЦК УПСР(боротьбистів) Полоз М. М. проводив переговори з більшовиками. Боротьбисти відстоювали українську мову як державну, радянську Україну як незалежну державу та намагалися не допустити відмови від соціалізації землі. Частина побоювань Полоза М. М. не справдилася: III Всеукраїнський з'їзд рад (6-10 березня 1919 р.), незважаючи на абсолютну більшість на ньому делегатів-комуністів, Україну з Росією не об'єднав.

Після з'їзду рад Полоз М. М. увійшов до складу Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету (ВУЦВК). Вже 12 квітня 1919 року Михайло Полоз замінив Хмельницького О. в складі до того часу однопартійної Президії ВУЦВК.

УКП(б), не вдалося відстояти важливих для боротьбистів позицій (відновлення українського економічного апарату, Українська Червона армія тощо) і після певних коливань та під тиском виголошуваних більшовиками «незалежницьких гасел» боротьбисти 17 грудня 1919 р. приєдналися до більшовиків та отримали одне місце у Всеукраїнському ревкомі. З огляду на негативну позицію Полоза М. М. щодо самоліквідації УКП(б) згодом він не отримав високих посад. За результатами IV Всеукраїнського з'їзду рад його не було

обрано навіть членом ВУЦВК. Та коли керівництво УСРР зрозуміло необхідність поновлення хоча б якогось загальноукраїнського економічного апарату, фаховість Полоза М. М. була затребувана. 2 серпня 1920 р. президія Вищої ради народного господарства (ВРНГ) РСФРР затвердила його на посаді члена колегії Промбюро (з 1921 р. – Уккранаргосп) в Україні. Після підписання «Союзного Робітничо-Селянського договору між Російською Соціалістичною Федеративною Радянською Республікою й Українською Соціалістичною Радянською Республікою» від 28 грудня 1920 р. роль Полоза М. М. у владній системі зростає. Залишаючись членом колегії Української ради народного господарства, у березні 1921 р. V Всеукраїнським з'їздом рад він був обраний одним з 13 членів президії ВУЦВК. З цього часу і до XI Всеукраїнського з'їзду рад (1930 р.) Полоз М. М. постійно був членом ВУЦВК.

Наприкінці 1930 року Полоза М. М. переводять на роботу до Москви на посаду заступника голови Бюджетної комісії ЦВК СРСР. Там він працював до арешту органами НКВС 12 січня 1934 р. Звинувачений був в українському націоналізмі. 4 червня 1934 р. Полоз М. М. був засуджений на 10 років виправно-трудоих робіт.

Дружину Полоза М. М., Мягкову Т. І. раніше за нього було заарештовано за «троцькизм», в 1934 р. одним із пунктів звинувачень Полоза М. М. було те, що він не переривав із нею зв'язок. У виступі на пленумі Київського обкому від 5 січня 1937 р. Полоза М. М. віднесли до викритих в 1933-34 рр. українських націоналістів, які склалися, так би мовити, переважно з колишніх троцькістів, котрі увійшли до КП(б)У, не порвали зі своїм минулим і вели в лавах КП(б)У підривну роботу. 9 жовтня 1937 р. Полоза М. М. було засуджено повторно — до найвищої кари. Розстріляний 3 листопада 1937 р. в урочищі Сандармох у Карельській АРСР. Його дружину розстріляно на Колимі (17.11.1937 р.)².

Після смерті Сталіна почалися реабілітаційні процеси. Однак, незважаючи на те, що перегляду справи Полоза М. М. донька Полоз Р. М. добивалася ще з 1954 р., черга до реабілітації дійшла лише в 1957 р. 8 березня 1957 р. рішенням

---

² Сергій Шевченко. Соловецький реквієм. — Київ: Експрес-Поліграф, 2013. — С. 266.

Військового трибуналу Київського військового округу Полоз був реабілітований (посмертно) за справою 1934 р. «за відсутністю складу злочину». 19 квітня 1957 р. Архангельський обласний суд реабілітував Полоза М. М. «за недоведеністю злочину» у справі 1937 р. І лише 15 листопада 1988-го р. Верховний суд РСФРР вирішив вважати справу Полоза 1937 р. закритою за відсутністю складу злочину.

Представлені у даному описі документи до ЦДАМЛМ України були передані донькою Полоз Р. М. 21.05.1991р. і 13.05.1992р. Ці документи були включені до колекції № 526 – Документи українських письменників, літературознавців і літературних критиків. За рішенням ЕПК ЦДАМЛМ України від 26.11.1997 р. №12 документи були вилучені з колекції до окремого особового фонду №1336.

У 2018 р. документи фонду надійшли на науково-технічне описування, внаслідок якого укладено опис № 1 справ постійного зберігання на 130 одиниць зберігання за 1914 – 1992 рр.

Справи опису розміщено в розділах: «Документи до біографії Полоза М. М.», «Зображувальні документи», «Документи членів сім'ї Полоза М. М.».

Розділ «Документи до біографії Полоза М. М.»представлений копіями рапорта про арешт, справок про закриття справи, свідоцтва про смерть Полоза М. М.

Розділ «Зображувальні документи» репрезентований індивідуальними та у групі з іншими особами фотографіями Полоза М. М. В розділі також представлені світлини дружини Мягкової Т. І., дочки Полоз Р. М. та інших родичів Полоза М. М.

Розділ «Документи членів сім'ї Полоза М. М.» вміщує листи, опис особової справи і копію свідоцтва про смерть дружини Мягкової Т. І., біографії батьків і примітки до листів матері, складені дочкою Полоз Р. М., її записну книжку.

Документи у розділах опису систематизовано за структурно-хронологічною ознакою. Їхній фізичний стан у цілому задовільний.

Опис укладено згідно з методичним посібником «Робота з документами особового походження» (К., 2009).

Передмову склала:
архівіст
відділу довідкового апарату
документів

К. С. Городиська

_____ 2018 р.

Список скорочень

ін.	інше
маш.	машинопис
р.	рік
рр.	роки
рук.	рукопис, рукописний
РСФСР	Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка
УРСР	Українська Радянська Соціалістична Республіка

Іменний покажчик

		№№ од. зб.
Вишня О.	4	
Демьянов О. П.	6	
Затонський В. П.		6
Любченко П. П.		6
Мягкова О. І.		5
Мягкова Т. І.		5, 8, 9, 11, 12, 13
Мягкова Ф. Я.		5, 8
Полоз Р. М.		5, 8, 10, 11, 13

Затверджено
Рішенням ЕПК ЦДАМЛІМ України
_____ 2018 р. Протокол № ____

ФОНД № 1336
Полоз Михайло Миколайович
(1891-1937),
український державний і політичний діяч
ОПИС № 1
справ постійного зберігання
1914 – 1992

Надходження згідно з актами: № 82 від 21.05.1991 р., №74 від 13.05.1992 р.

№№ з/п	Заголовок справи	Крайні дати документів у справі	Кількість документів в у справі	Кількість аркушів у справі	Примітка
1	2	3	4	5	6
I. ДОКУМЕНТИ ДО БІОГРАФІЇ ПОЛОЗА М. М.					
1.	Копія рапорту про арешт Полоза М. М. в Москві Рук.	14 січня 1934	1	2	
2.	Копія свідоцтва про смерть Полоза М. М.	3 листопада 1937	1	1	

1	2	3	4	5	6
3.	Копії справок військового трибуналу Київського військового округу, Архангельського обласного суду та Рішення Верховного Суду РСФСР про закриття справи Полоза М. М. за відсутністю складу злочину	14 березня 1957, 4 червня 1957, 25 листопада 1988	3	3	

* * *

4.	Вишня О. Відгук про Полоза М. М. Маш.	1956	1	2	
----	---------------------------------------	------	---	---	--

II. ЗОБРАЖУВАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ

5.	Фотографії Мягкової О. І., Мягкової Т. І., Мягкової Ф. Я., Полоз Р. М. та ін.	травень 1914-1956	14	14	
6.	Фотографії Полоза М. М. в групі з Демьяновим О. П., Затонським В. П., Любченком П. П. та ін.	[1915]-1933	7	7	
7.	Індивідуальні фотографії Полоза М. М.	[1916-поч. 30-х рр.]	7	7	

III. ДОКУМЕНТИ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ПОЛОЗА М. М.

Мягкової Т. І., дружини, Полоз Р. М., дочки

8.	Листи Мягкової Т. І. родичам Полозу М. М., Полоз Р. М., Мягковій Ф. Я.	3 квітня 1922-18 вересня 1937, б/д	175	307	
9.	Копія свідоцтва про смерть Мягкової Т. І.	20 жовтня 1937	1	1	
10.	Записна книжка Полоз Р. М.	[1961]	1	45	

1	2	3	4	5	6
11.	Біографічні довідки Полоза М. М. та Мягкової Т. І., складені дочкою Полоз Р. М. Рук.	5 квітня 1992	2	4	
12.	Опис особової справи Мягкової Т. І.	б/д	1	2	
13.	Примітки до листів Мягкової Т. І. і список документів з роз'ясненнями, переданих у Київський центральный державний архів- музей літератури і мистецтва УРСР, складені Полоз Р. М.	б/д	2	13	

В опис № 1 внесено 13 (тринадцять) одиниць зберігання з № 1 по № 13– 216 (двісті шістнадцять) документів на 408 (чотириста восьми) аркушах.

Опис склала:
архівіст
відділу довідкового апарату
документів

К. С. Городиська

_____ 2018 р.

Прийнято на постійне зберігання до ЦДАМЛМ України внесено 13 (тринадцять) одиниць зберігання 216 (двісті шістнадцять) документів на 408 (чотириста восьми) аркушах.

Документи передала:
архівіст
відділу довідкового апарату
документів

К. С. Городиська

Документи прийняв:
начальник відділу забезпечення
збереженості документів

Т. М. Снежкова

_____ 2018 р.